

Шматков Данііл Ігорович

*старший науковий співробітник НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України
ORCID: 0000-0003-2952-4070*

**ДОСЛІДЖЕННЯ ЗВ'ЯЗКУ
ГЛОБАЛЬНОГО ІНДЕКСУ СОЦІАЛЬНОЇ
МОБІЛЬНОСТІ, ІНДЕКСУ СПРИЙНЯТТЯ КОРУПЦІЇ
ТА ГЛОБАЛЬНОГО ІНДЕКСУ КОРУПЦІЇ**

Метою статті є визначення актуального зв'язку соціальної мобільності та корупції, а також соціальної мобільності та сприйняття корупції у суспільствах різних країн світу із застосуванням мета-аналізу статистичних даних, отриманих міжнародними організаціями з цього питання. Для досягнення мети здійснено аналіз даних за 2020 рік по 81 країні, представлених Світовим Економічним Форумом, організацією Transparency International та компанією Global Risk Profile. Виявлено високий кореляційний зв'язок серед відповідних показників країн ОЕСР та середній кореляційний зв'язок серед показників інших країн. Із застосуванням методу k-середніх сформовано по три кластери країн із низьким, середнім та високим проявленням поєднань показників.

Ключові слова: соціальна мобільність, корупція, сприйняття корупції, індекс, кореляція.

Shmatkov Daniyil

*Senior Research Associate of Scientific and Research Institute
of Providing Legal Framework for the Innovative Development
of NALS of Ukraine
ORCID: 0000-0003-2952-4070*

**STUDY ON THE RELATIONSHIP AMONG THE GLOBAL
SOCIAL MOBILITY INDEX, THE CORRUPTION
PERCEPTIONS INDEX, AND THE GLOBAL
CORRUPTION INDEX**

This paper aims to determine the current relationship between social mobility and corruption, as well as social mobility and the perception of corruption in societies in different countries through the use of meta-analysis of statistics obtained by international organizations on this issue. To achieve the aim, an analysis of data for 2020 presented by the World Economic Forum, Transparency International and Global Risk Profile for 81 selected countries was conducted. A high correlation among the relevant indicators of the OECD countries and a medium correlation among the indicators of other countries were identified. Using the k-means method, three clusters of countries with low, medium, and high power of combinations of indicators were formed.

Keywords: social mobility, corruption, perception of corruption, index, correlation.

Відомо, що зміст терміну «соціальна мобільність» у широкому сенсі включає в себе можливості та факти зміни соціального статусу щодо поточного соціального становища окремих людей, сімей, об'єднань тощо в конкретному суспільстві. Відповідно до даних Звіту про глобальну соціальну мобільність [18], це поняття існує у таких вимірах, як здатність людини рухатися між соціально-економічними класами, можливість сім'ї рухатися вгору або вниз по соціально-економічній драбині в проміжок одного або декількох поколінь, здатність особи заробляти більше або досягати вищого рівня освіти, ніж її батьки в тому ж віці, рівень доходів та рівень освіти фізичної особи, визначений доходами батьків.

Дослідження руху вгору (або рух вниз) порівняно із зазначеними показниками благополуччя певної особи або соціальної групи є цікавим для багатьох учених з економічних та соціальних галузей знань, адже показник соціальної мобільності може виступати маркером економічної нерівності, можливостей молодого покоління в освіті та на ринку праці (наприклад, вплив батьків на професійну орієнтацію дітей та відповідність цього впливу вимогам ринку праці [3] або професійне просування батьками своїх дітей) тощо. Щодо впливу на економічне зростання країн, про яке йдеться у згаданому Звіті [18], відомим є альтернативне бачення питання, яке полягає у тому, що індивідуальні здібності не часто відповідають фактичному соціальному становищу і створюють вищий ступінь соціального незадоволення, соціальна мобільність та економічне зростання

не мають лінійно позитивного відношення, а навпаки, збільшення розриву в добробуті у суспільстві породжує нижчу продуктивність, зменшуючи довіру та задоволеність державними установами – цей економічний розрив та перспектива підвищення соціальної мобільності можуть бути результатом неефективної соціально-економічної політики [2]. При цьому загалом учені сходяться на тому, що висока соціальна мобільність є позитивним явищем.

На думку деяких науковців цей показник має негативний зв'язок із розповсюдженням корупції у країнах, адже він стосується сімейних та класових матеріальних благ. Але такі дослідження допоки були обмеженими або їх результати не були детально обґрунтовані та інтерпольовані. Так, відомими є результати, які свідчать про те, що корупція може призводити до неоптимальних моделей соціальної мобільності [8]. Зокрема в освіті, після її виходу на ринок, все більше приймаються комерційні цінності та віддаленість від традиційних академічних цінностей [1]. Освітні еліти шляхом корупції можуть прагнути зберегти свої нещодавно отримані позиції влади та змінити моделі соціальної мобільності задля того, щоб вона працювала на їх користь; немає значення обмін це чи безпосереднє пропонування хабаря [14]. З одного боку, нерівності легше переносяться в суспільствах з низькою соціальною мобільністю [7; 9], а з іншого – такі нерівності стають каталізатором розвитку показника [6].

Окремі висновки досліджень [4; 13; 19] про негативну кореляцію соціальної мобільності та показників корупції в країнах є інтуїтивними та недостатньо обґрунтованими. Відомими також є результати, що аргументовано свідчать про зв'язок між корупцією та соціальною мобільністю [5; 10], але ці дослідження стосувались окремих країн, або невеликої кількості країн, за якими були доступні статистичні дані. Тому питання зв'язку соціальної мобільності та корупції у країнах потребує більш детального та ширшого дослідження.

Метою статті є визначення актуального зв'язку соціальної мобільності та корупції, а також соціальної мобільності та сприйняття корупції у суспільствах у різних країнах світу і мета-аналіз статистичних даних, отриманих міжнародними організаціями з цього питання.

Для досягнення мети здійснено статистичний аналіз даних за 2020 рік по 81 країні [16], представлених Світовим Економічним Форумом (Глобальний індекс соціальної мобільності) [15], організацією Transparency International (Індекс сприйняття корупції) [17] та компанією Global Risk Profile (Глобальний індекс корупції) [11] – застосовано кореляційний аналіз показників та метод кластеризації за k-середніми.

Результати кореляційного аналізу ($p \leq 0,05$) індексу сприйняття корупції, глобального індексу корупції та субіндексів глобального індексу соціальної мобільності представлено у табл.

Таблиця

Коефіцієнти кореляцій індексу сприйняття корупції, глобального індексу корупції та субіндексів глобального індексу соціальної мобільності

Змінні	Індекс сприйняття корупції	Глобальний індекс корупції
Можливості роботи	$r = 0,49$	$r = - 0,49$
Умови праці	$r = 0,76$	$r = - 0,74$
Справедливий розподіл заробітної плати	$r = 0,55$	$r = - 0,64$
Доступність освіти	$r = 0,78$	$r = - 0,79$
Якість освіти	$r = 0,70$	$r = - 0,70$
Здоров'я	$r = 0,76$	$r = - 0,80$
Навчання протягом життя	$r = 0,85$	$r = - 0,85$
Доступність технологій	$r = 0,83$	$r = - 0,83$
Соціальна стійкість	$r = 0,78$	$r = - 0,91$
Інклюзивні інституції	$r = 0,93$	$r = - 0,88$

Необхідно зазначити, що методика, запропонована Transparency International для визначення індексу сприйняття корупції, передбачає надання вищих балів країнам із нижчим рівнем сприйняття корупції, тому коефіцієнт кореляції, r , у відповідній парі говорить про зниження сприйняття корупції зі зростанням показників соціальної мобільності.

Коефіцієнт кореляції, r , між індексом сприйняття корупції та глобальним індексом корупції, складає, $r = -0,95$, що передбачувано свідчить про дуже високу близькість показників і методик їх збирання та обробки.

Коефіцієнти кореляції, r , між індексом сприйняття корупції та глобальним індексом соціальної мобільності за визначеною 81 країною, складає, $r = 0,86$, між глобальним індексом корупції та глобальним індексом соціальної мобільності – $r = 0,88$.

Розділивши країни на такі, що входять до Організації економічного співробітництва та розвитку (37 країн), та такі, що не входять до Організації (44 країни), отримано коефіцієнти кореляції між індексом сприйняття корупції, глобальним індексом корупції та глобальним індексом соціальної мобільності за модулем, $r = 0,87 \dots 0,89$ (країни ОЕСР) та $r = 0,61 \dots 0,64$ (інші країни).

Із застосуванням методу k -середніх визначено три кластери країн за індексом сприйняття корупції, глобальним індексом корупції та глобальним індексом соціальної мобільності:

1) низький рівень соціальної мобільності, високі рівні корупції і сприйняття корупції: Таїланд, Молдова, В'єтнам, Казахстан, Мексика, Російська Федерація, Панама, Україна, Еквадор, Парагвай, Гватемала, Китай, Перу, Сальвадор, Гана, Філіппіни, Індонезія, Саудівська Аравія, Аргентина, Кот-д'Івуар, Гондурас, Колумбія, Камерун, Лаос, Пакистан, Сербія, Бразилія, Бангладеш, Туреччина, Сенегал, Індія, Єгипет, Вірменія, Туніс, Південна Африка, Албанія

2) середній рівень соціальної мобільності, середні рівні корупції і сприйняття корупції: Сполучені Штати Америки, Мальта, Ізраїль, Угорщина, Південна Корея, Словенія, Чеська Республіка, Малайзія, Польща, Румунія, Португалія, Уругвай, Болгарія, Чилі, Кіпр, Латвія, Литва, Словацька Республіка, Хорватія, Коста-Ріка, Італія, Грузія, Іспанія, Греція;

3) високий рівень соціальної мобільності, низькі рівні корупції і сприйняття корупції: Ісландія, Норвегія, Німеччина, Японія, Данія, Нідерланди, Сінгапур, Об'єднане Королівство, Швейцарія, Люксембург, Австрія, Австралія, Естонія, Нова Зеландія, Бельгія, Ірландія, Швеція, Канада, Фінляндія, Франція.

Також із застосуванням методу k-середніх визначено три кластери країн за субіндексами індексу сприйняття корупції:

1) високий рівень сприйняття корупції: Таїланд, Угорщина, Молдова, В'єтнам, Румунія, Казахстан, Мексика, Російська Федерація, Панама, Україна, Болгарія, Еквадор, Парагвай, Гватемала, Китай, Перу, Сальвадор, Гана, Філіппіни, Індонезія, Шрі Ланка, Аргентина, Кот-д'Івуар, Гондурас, Колумбія, Камерун, Лаос, Пакистан, Сербія, Бразилія, Бангладеш, Туреччина, Сенегал, Індія, Єгипет, Туніс, Південна Африка, Албанія;

2) середній рівень сприйняття корупції: Мальта, Ізраїль, Південна Корея, Словенія, Чеська Республіка, Малайзія, Польща, Португалія, Уругвай, Чилі, Кіпр, Латвія, Литва, Саудівська Аравія, Словацька Республіка, Хорватія, Коста-Ріка, Італія, Грузія, Іспанія, Вірменія, Греція;

3) низький рівень сприйняття корупції: Ісландія, Норвегія, Німеччина, Сполучені Штати Америки, Японія, Данія, Нідерланди, Сінгапур, Об'єднане Королівство, Швейцарія, Люксембург, Австрія, Австралія, Естонія, Нова Зеландія, Бельгія, Ірландія, Швеція, Канада, Фінляндія, Франція.

Отже, проведений статистичний аналіз підтвердив відомі результати [5] про існування кореляційного зв'язку між показниками соціальної мобільності, корупцією та сприйняттям корупції у країнах ОЕСР – кореляція знаходиться на високому рівні. Представлені результати доповнюють попередні актуальними даними та більшою вибіркою країн. При цьому коефіцієнти кореляції між показниками країн, що не входять до ОЕСР, знаходяться на середньому рівні – цей факт може свідчити або про недосконалість методик, прийнятих міжнародними організаціями, або про недостатню достовірність отриманих даних, або про наявність додаткових чинників (наприклад, сили соціальних інститутів), що впливають на зв'язок. Наприклад, відомо, що у Філіппінах і Тайланді, незважаючи на відносно високі показники соціальної мобільності високими був і рівень корумпованості державних установ [12]. У цьому контексті важко погодитись із тезою про те, що «рівний доступ до ресурсів в суспільствах і суспільства, де пропонуються ці можливості, можна розглядати як мо-

більні» [5], адже доступ не означає використання. Означені питання потребують подальших досліджень.

Варто також звернути увагу, що субіндекси глобального індексу соціальної мобільності за всіма країнами, що розглядаються, мають різний зв'язок із індексом сприйняття корупції та глобальним індексом корупції (табл.). Так, можливості роботи та справедливий розподіл заробітної плати демонструють середні коефіцієнти кореляції із зазначеними індексами, хоча можна спрогнозувати, що в саме цих аспектах корупційна складова може бути широко представленою. Визначення внутрішніх та зовнішніх зв'язків субіндексів із відповідними індексами і встановлення каузальних зв'язків також є цікавим в контексті питань, що розглядаються, і ці аспекти потребують подальших досліджень.

Резюмуючи представлений матеріал необхідно підкреслити, що загалом спостерігається кореляційний зв'язок між індексом соціальної мобільності, індексом сприйняття корупції та глобальним індексом корупції. Для країн ОЕСР цей зв'язок є більш статистично значущим, для країн, що не входять до організації, – менш значущим. Одним зі шляхів підвищення соціальної мобільності і поступового винищення корупції є застосування досвіду держав із більш позитивними показниками. Проведений кластерний аналіз свідчить про те, що, наприклад, для України з метою переходу на новий рівень за відповідними показниками цікавим мав би стати досвід країн, що знаходяться у сусідніх кластерах (Мальта, Ізраїль, Південна Корея, Словенія, Чеська Республіка, Малайзія, Польща, Португалія, Уругвай, Чилі, Кіпр, Латвія, Литва, Словацька Республіка, Хорватія, Італія, Грузія, Іспанія, Греція тощо) відповідного розвитку.

REFERENCES

1. Altbach, P. (2005). Academic corruption: The continuing challenge. *International Higher Education*, 38, 5-6.
2. Breen, R. (1997). Inequality, Economic Growth and Social Mobility. *The British Journal of Sociology*, 48(3): 429-449.
3. Cachón-Zagalaz, J., Sánchez-Zafra, M., Lara-Sánchez, A., Zagalaz-Sánchez, M.L., & Shmatkov, D. (2020). Study on the relationship between physical activity and the development of professional competence: Findings from

a study in Ukraine. *Journal of Human Sport and Exercise*, 15(3), 591-607. <https://doi.org/10.14198/jhse.2020.153.10>.

4. Charron, N., & Rothstein, B. (2016). Obstructing opportunity. Corruption and intergenerational social mobility. In *annual meeting of the Midwest Political Science Association*, Chicago.

5. Chuikina, V. (2014). *The Effect of Intergenerational Social Mobility on Tolerance to Corruption*. An Analysis for OECD Countries (Master's thesis).

6. Corak, M. (2013). Income Inequality, Equality of Opportunities, and Intergenerational Mobility. *The Journal of Economic Perspectives*, 27(3), 2013, 79-102. DOI: 10.1257/jep.27.3.79.

7. D'Addio, A. C. (2007). Intergenerational Transmission of Disadvantage: Mobility or Immobility across Generations? A Review of the Evidence for OECD Countries. OECD Social, Employment and Migration Working Papers No. 52, 2007.

8. Dimant, E., Krieger, T., & Meierrieks, D. (2013). The effect of corruption on migration, 1985–2000. *Applied Economics Letters*, 20(13), 1270-1274. <https://doi.org/10.1080/13504851.2013.806776>.

9. Fischer, J. (2009). The Welfare Effects of Social Mobility: An Analysis for OECD countries. *Munich Personal RePEc Archive*. Retrieved from <http://mpra.ub.unimuenchen.de/id/eprint/17070>.

10. Grajales, R. V., & Monroy-Gómez-Franco, L. Á. (2017). Capitalismo y corrupción: un enfoque institucional en el contexto de la (in) movilidad social en México. *Clivajes. Revista de Ciencias Sociales*, 7, 70-93.

11. Global Risk Profile (2021). Global Corruption Index. Retrieved from <https://risk-indexes.com/global-corruption-index/>.

12. Huntington, S. P. (2002). Modernization and corruption. *Political corruption: Concepts and contexts*, 253-263.

13. Rothstein, B. (2017). Gender equality, corruption and meritocracy. Rothstein, Bo, Gender Equality, Corruption and Meritocracy. *BSG-WP-2017/018*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3023929>.

14. Sabic-El-Rayess, A., & Mansur, N. N. (2016). Favor reciprocation theory in education: New corruption typology. *International Journal of Educational Development*, 50, 20-32. <https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2016.04.005>.

15. The World Economic Forum (2021). *Global Social Mobility Index*. Retrieved from <https://reports.weforum.org/social-mobility-report-2020/social-mobility-rankings/#series=SMI>.

16. The World Economic Forum (2021). *Work Opportunities*. Global Social Mobility Index. Retrieved from <https://reports.weforum.org/social-mobility-report-2020/social-mobility-rankings/#series=SMI.D.06>.

17. Transparency International (2021). *Corruption Perceptions Index*. Retrieved from https://images.transparencycdn.org/images/CPI_FULL_DATA_2021-01-27-162209.zip.

18. World Economic Forum (2020). *The Global Social Mobility Report 2020 Equality, Opportunity and a New Economic Imperative*. Retrieved from http://www3.weforum.org/docs/Global_Social_Mobility_Report.pdf.

19. Zaloznaya, M. (2014). The social psychology of corruption: Why it does not exist and why it should. *Sociology Compass*, 8(2), 187-202. <https://doi.org/10.1111/soc4.12120>.

Шовкопляс Ганна Миколаївна

кандидат юридичних наук, науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку НАПрН України, доцент кафедри господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0000-0003-0313-8606

НЕДЕРЖАВНИЙ ПЕНСІЙНИЙ ФОНД ЯК СУБ'ЄКТ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Наукова робота присвячена дослідженню проблем, що виникають із правовідносин, суб'єктами яких недержавні пенсійні фонди в системі недержавного пенсійного зпбезпечення України. Автором проаналізовано чинне законодавство стосовно ознак таких правовідносин. Досліджено питання щодо класифікації таких суб'єктів правовідносин та їх місце серед інших учасників ринку фінансових послуг.

Ключові слова: недержавне пенсійне забезпечення, недержавний пенсійний фонд, компанія з управління активами, суб'єкти правовідносин.

Shovkopliias Hanna

PhD, Researcher of Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine, Associate Professor of the Department of Business Law of Yaroslav Mudryi National Law University
ORCID: 0000-0003-0313-8606